

Dušan Knežević*

NOVI ASPEKTI PROCESNOG POLOŽAJA BRANIOCA U POSTUPCIMA ZA KRIVIČNA DELA ORGANIZOVANOG KRIMINALA I RATNIH ZLOČINA

Zakon o izmenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku od 19. XII 2002. godine, koji je stupio na snagu dana 27. XII 2002. godine, uveo je u zakonski tekst posebne odredbe o postupku za krivična dela organizovanog kriminala (glava XXIX-a) sadržane u 26 članova, od čl. 504-a do čl. 504-h. U tim odredbama pojavljuju se neki novi instituti koji menjaju osnovne postulate do tada važećeg Zakonika o krivičnom postupku (u daljem tekstu: ZKP), a samim tim određuju i drugačiji procesni položaj svih subjekata u postupku. Tu, pre svega, mislim na institut svedoka-saradnika.

Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u postupku protiv učinilaca ratnih zločina od 1. VII 2003. godine koji je stupio na snagu dana 9. VII 2002. godine, u članu 13. st. 1. propisuje da se u postupku prema učiniocima krivičnih dela ratnih zločina primenjuju posebne odredbe o postupku za krivična dela organizovanog kriminala (glava XXIX-a) ZKP. Time se svedok-saradnik pojavljuje i u materiji ratnih zločina.

Pomenutim zakonima je regulisano da se shodno primenjuju ostale odredbe ZKP, ako ovim zakonima nije nešto posebno propisano.

Uvođenjem instituta svedoka-saradnika u pravnu materiju organizovanog kriminala i ratnih zločina otvaraju se mnoga sporna pitanja na koja će odgovor moći da da samo sudska praksa.

Jedno od pitanja koje se postavlja u svetlu novih zakonskih rešenja tiče se i procesnog položaja branioca u postupcima za krivična dela organizovanog kriminala i ratnih zločina gde se pojavljuju svedoci-saradnici. Oni su najpre bili u svojstvu okrivljenih, da bi potom prešli u svedoke-saradnike, što ih do kraja trajanja postupka u potpunosti ne izvodi iz prethodnog statusa (okrivljenog), obzirom na zakonsku mogućnost da izgube status svedoka-saradnika i ponovo postanu okrivljeni, odnosno vrate se na optuženičku klupu.

Primer koji sledi ilustruje problem

U jednom od predmeta Tužilaštva za ratne zločine Republike Srbije, u fazi istrage, jedan od okrivljenih je imao izabranog branioca, kome je kasnije otkazao

* Zamenik tužioca za ratne zločine.

punomoć i angažovao drugog branioca. Nakon podizanja optužnice, po predlogu tužioca, Sud je ovom okrivljenom dao status svedoka-saradnika. Braneći ovog okrivljenog prvoangažovani branilac je od njega saznao mnoge važne podatke vezane za njegov lični život i porodične prilike, zaposlenje i kretanje u službi, zdravstveno stanje, a posebno učešće na ratištu. Ovo je sasvim razumljivo i u funkciji je odbrane okrivljenog. U kasnijem toku postupka, ovaj branilac se ponovo uključuje u isti predmet, sada kao izabrani branilac dvojice novookrivljenih, najpre u fazi prethodnog postupka, a zatim i na glavnom pretresu gde se u postupku po spojenim predmetima pojavljuje i njegov bivši klijent, sada kao svedok-saradnik terećeći njegove branjenike. Njegov iskaz potpuno se razlikuje od odbrane koju je iznosio u prethodnom postupku kada ga je branio prvobitni branilac. Sa druge strane, odbrana te dvojice novookrivljenih je identična sa prvobitnom odbranom svedoka-saradnika, tada saslušavanog u svojstvu okrivljenog. Podatke koje je ovaj branilac dobio od svog tadašnjeg branjenika, a sada svedoka-saradnika on koristi, bolje reći zloupotrebljava, napadajući njegov iskaz. Ovi podaci svakako predstavljaju tajnu i izraz su poverenja klijenta u svoga branioca. Stoga se opravdano postavlja pitanje poverenja i da li je spojivo dalje učešće ovog branioca u tom postupku ili Veće treba i može da mu uskrati (ili oduzme) pravo na odbranu i dalje postupanje u predmetu, jer njegova odbrana prevazilazi granice formalne odbrane.

Kakva su sadašnja zakonska rešenja po ovom pitanju?

ZKP u glavi VI, u članovima od 68. do 76. reguliše procesni položaj branioca, kao i u drugim odredbama, ali ovakvo (gore navedeno) postupanje branioca ne zabranjuje, niti propisuje da bi to moglo biti razlog za njegovo izuzeće ili isključenje iz predmeta.

S druge strane, u čl. 97. st. 1. tačka 2. ZKP-a propisano je da se ne može saslušati kao svedok branilac okrivljenog o onome što mu je okrivljeni kao svom braniocu poverio, izjednačavajući ga u tački 3. istog člana sa verskim ispovednikom i lekarom.

Upravo bi to bio ovaj slučaj, ali u jednom sasvim drugom kontekstu, koji po autoru dopušta analogiju u postupanju. Radilo bi se, dakle, o nečemu što je okrivljeni poverio svome braniocu koji to potom koristi protiv njega u daljem toku postupka kada se on sasluša u svojstvu svedoka-saradnika. Zbog toga bi zakonodavac morao da reaguje i spreči ovakvu pojavu koja odudara i od duha zakona i od opštih pravnih načela (čuvanje profesionalne tajne).

Sve napred navedeno daje osnov za zaključak da bi takvog branioca trebalo isključiti iz daljeg postupka, odnosno razrešiti ga, ali se postavlja pitanje kako to učiniti pri sadašnjim zakonskim rešenjima.

Ako se primenjuje pravilo da je sve što nije zabranjeno dozvoljeno, iz ove situacije nema izlaza. Sve upućuje da bi ovakvo ponašanje branioca spadalo u domen advokatske etike i ništa preko toga. Međutim, podsećam da su etičke norme često pretočene u pravne norme, a ako nisu, evo prilike da se to učini i predloga na koji način da se to ostvari.

Šta kažu esnafski propisi o tome?

Zakon o advokaturi u glavi III pod nazivom – Prava i dužnosti advokata – u čl. 15. st. 2. navodi da je advokat dužan da stranci savesno pruža pravnu pomoć,

u skladu sa Zakonom, Statutom i Kodeksom profesionalne etike advokata, a u stavu 3. istog člana stoji da je advokat dužan da čuva kao tajnu ono što mu je stranka poverila.

Glava VII istog Zakona pod nazivom – Disciplinska odgovornost advokata i advokatskog pripravnika – u članu 50. nabroja teže i lakše povrede dužnosti advokata i ugleda advokature. U čl. 53. st. 2. Zakona se navodi da se kao teža povreda dužnosti advokata i ugleda advokature smatra svako narušavanje dužnosti, ugleda i Kodeksa profesionalne etike advokata, pri čemu se naročito apostrofira povreda dužnosti čuvanja tajne i pružanja pravne pomoći u slučajevima u kojima je advokat dužan da odbije pružanje pravne pomoći. U stavu 1. istog člana se navodi da je za težu povredu dužnosti advokata i ugleda advokature predviđena i mera brisanja iz imenika advokata.

U Kodeksu profesionalne etike advokata, u delu koji se odnosi na advokata i klijenta, u paragrafu 61. se navodi da je advokat dužan da odbije zastupanje ako je u istoj pravnoj stvari već savetovao suprotnu stranku ili je od nje primao informacije i naloge, dok se u smislu paragrafa 8. Kodeksa, izrazom suprotna stranka označava lice čiji je interes u određenom postupku suprotan interesu klijenta.

Nalazim da je ovo upravo slučaj koji govori u prilog tome da je nespojivo da je učešće branioca u napred navedenom predmetu zastupanja dvojice novookrivljenih lica, obzirom na evidentnu koliziju interesa učesnika u postupku, njegovih novih branjenika i svedoka-saradnika, kao i dužnosti čuvanja tajne od strane branioca.

Jedino što tužilac u ovoj situaciji može da uradi je da inicira kod suda da sud obavesti Advokatsku komoru da branilac krši dužnost čuvanja profesionalne tajne vezane za podatke koje je u poverenju dobio od svog klijenta, s tim da komora preferentno reaguje, pokrene disciplinski postupak protiv svoga člana (branioca u ovom predmetu) što bi za posledicu trebalo da ima izlazak branioca iz predmeta. Međutim, smatram da je ovakvo rešenje neadekvatno, sporo i najčešće bez efekta.

Šta predviđaju nova zakonska rešenja po ovom pitanju?

U radnoj verziji Nacrta ZKP-a u članu 69. koji glasi – Lica koja ne mogu da budu branioci – u stavu 3. se navodi da branilac ne može biti ni lice koje je u istom predmetu postupalo kao sudija ili javni tužilac ili je preduzimalo radnje u prethodnoj istrazi, pri čemu se bliže ne navodi sadržaj tih radnji.

Član 70. Nacrta pod nazivom – Isključenje branioca iz krivičnog postupka – odnosi se na kontakt branioca sa okrivljenim u pritvoru i potom sa svedocima, saučesnicima i prikriivačima u cilju opstrukcije postupka i dr., ali ne tretira ovaj problem.

Član 73. Nacrta pod nazivom – Razrešenje branioca – u stavu 5. navodi da je javni tužilac tokom istrage dužan da obavesti istražnog sudiju ako branilac neuredno vrši svoju dužnost. Postavlja se pitanje zašto se ovo pravo tužioca ograničava samo na fazu istrage, zbog čega on nema pravo da to učini i u toku glavnog pretresa, kao i zašto se ovo vezuje samo za neuredno vršenje dužnosti od strane branioca.

Kako prevazići ovaj problem?

Jedan od načina da se spreče ovakve zloupotrebe branioca je u izvesnim izmenama zakonske regulative.

Tako bi pomenuti čl. 69. Nacrta u st. 3. trebalo izmeniti s tim da isti glasi: “Branilac ne može biti ni lice koje je u istom predmetu postupalo kao sudija ili javni tužilac, ili je preduzimalo radnje u prethodnoj istrazi, a interesi stranke koju je ranije zastupao i koju sada zastupa su u koliziji”.

Analogno tome trebalo bi izmeniti i čl. 70. Nacrta gde će se u stavu 1. navesti da će takvog branioca sud rešenjem isključiti iz krivičnog postupka, a u stavu 2. dodati da će u tom slučaju okrivljeni biti pozvan da uzme drugog branioca, a u slučaju obavezne odbrane njega će postaviti sud.

Umesto zaključka

Analizirajući rečeno, nalazim da ima mesta predlogu da se zakonom reši ova nova procesna situacija koju je pojava instituta svedoka-saradnika donela u ovoj pravnoj materiji, iako je jasno da se sve pravne situacije ne mogu zakonom regulisati. To bi se učinilo tako što bi istražni sudija ili predsednik veća u ovakvom slučaju razrešio dužnosti branioca, advokata koji je u istom predmetu ili u drugom predmetu po istom događaju, ranije zastupao drugog okrivljenog, koji je kasnije postao svedok-saradnik, a čiji se iskazi međusobno razlikuju. Ovo stoga da bi se sprečila kolizija interesa i ispoštovala dužnost čuvanja profesionalne tajne.